

ПОЕТИКА ХАРАКТЕРОТВОРЕННЯ У ПОВІСТІ “ВАСИЛЬКО РОСТИСЛАВИЧ” ВОЛОДИМИРА БІРЧАКА

багатьох інших складових цього процесу, студент-іноземець стикається з цілою низкою додаткових, пов'язаних із перебуванням не в рідній країні, недосконалим володінням українською мовою, відсутністю друзів і знайомих на початковому етапі перебування тощо. Ця проблема має багато аспектів і перспектив для подальших досліджень.

1. *Адаптація первокурсників: проблемы и тенденции*/Л.Н.Боронина, Ю.Р.Вишневский, Я.В.Дидковская и др. // *Университетское управление: практика и анализ.* – 2001. – № 4(19).

2. Антонова В.Б. *Психологические особенности*

адаптации иностранных студентов к условиям жизни и обучения в Москве // *Вестник ЦМО МГУ.* – 1998. – №1.

3. Иванова М.А., Титкова Н.А. *Социально-психологическая адаптация иностранных студентов первого года обучения в вузе.* – СПб., 1993.

4. *Програма та методичні вказівки до педагогічної практики.* Укладачі: Чепурко І.П., Брюханова Н.О., Комишан А.І., Васильєва М.П., Коваленко Д.В., Белей О.Й. – Харків: УПА, 2008. – С. 48.

5. Ширяева И.В. *Особенности адаптации иностранных студентов к учебно-воспитательному процессу в советском вузе.* – Л., 1980.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2015

УДК 821.161.2.091

Сніжана Новак, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПОЕТИКА ХАРАКТЕРОТВОРЕННЯ У ПОВІСТІ “ВАСИЛЬКО РОСТИСЛАВИЧ” ВОЛОДИМИРА БІРЧАКА

Стаття присвячена аналізу однієї з історичних повістей Володимира Бірчака. У розвідці на матеріалі твору “Василько Ростиславич” розглянуто вирішення письменником проблеми творення художнього образу володаря, відображення минулого України-Русі через свідомість героїв. Особливе місце тут займає тема пошуку рушійної сили в суспільстві та соціально-етичної перспективи.

Ключові слова: проза, інтерпретація, поетика, характеротворення, архетип, емоційний діапазон. **Лім.** 15.

Сніжана Новак, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПОЭТИКА ХАРАКТЕРОВ В ПОВЕСТИ “ВАСЫЛЬКО РОСТЫСЛАВЫЧ” ВОЛОДЫМЫРА БИРЧАКА

Статья посвящена анализу одной из исторических повестей Володымыра Бирчака. В исследовании на материале произведения “Васылько Ростыславич” рассмотрено решение писателем проблемы создания художественного образа правителя, отражение прошлого Украины-Руси через сознание героев. Особое место здесь занимает тема поиска движущей силы в обществе и социально-этической перспективы.

Ключевые слова: проза, интерпретация, поэтика, характер, архетип, эмоциональный диапазон.

Snizhana Novak, Ph.D. (Philology), Associate Professor of the Ukrainian Literature and Literary Theory Department Drogobych Ivan Franko State Pedagogical University

POETICS OF CHARACTERS IN THE STORY “VASYL’KO ROSTYSLAVYCH” OF VOLODYMYR BIRCHAK

The article analyzes one of the historical novels of Volodymyr Birchak. In the material exploration work “Vasyl’ko Rostyslavych” writer considered solve the problem of creating an artistic image of the ruler, displaying the past time of the Ukraine-Rus’ through the mind of the characters. A special place here is the theme of finding a driving force in the community, social and ethical perspective.

Keywords: prose, interpretation, poetics, the character, archetype, emotional range.

Постановка проблеми. Простежити шляхи пошуку В. Бірчаком сильного героя, вождя, проаналізувати особливу техніку зображення, важливість вмілого звернення до глибинних пластів психіки. З’ясувати способи

розкриття характеру князя Василька через його внутрішній світ.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Уперше в сучасному українському літературознавстві здійснюється спроба дослідити поетику

характеротворення в історичній повісті Володимира Бірчака.

Постановка завдання. Розглянути вирішення письменником проблеми творення художнього образу володаря, відображення минулого України-Русі через свідомість героїв.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основі сюжету історичної повісті В. Бірчака “Василько Ростиславич” (1923) лежить літописна розповідь про осліплення князя Василька Давидом Ігоревичем і Святополком на третій день після Любецького з’їзду, де князі на хресті присягали один одному мир. (Хронологічно твір охоплює невеликий проміжок часу: осінь 1097 – літо 1098). Кількома влучними штрихами В. Бірчак малює тодішню політичну ситуацію в Україні. Віддзеркалена у свідомості головного героя твору, вона виглядає так: міжусобиці – обов’язковий “атрибут” життя.

В. Бірчак реалістично показує короточасну злуку всіх князів задля спільної справи. Напруженість сюжетної лінії посилюється введенням у твір художніх елементів, які готують читача до трагічного розвитку подій. Зображення Василька на тлі криваво-червоного заходу сонця за день до з’їзду в Любечі виконує роль антиципації, яка настановлює на думку, що незадовго князеве сонце зайде назавжди, а йому, безпомічному, позбавленому очей, залишиться вічна ніч. Символічного значення набуває опис природи безпосередньо в день з’їзду: “Другого дня рано-вранці виглянуло велике та, як кров, червоне сонце над степом і кров’ю забагрило небо” [1, I, 82]. Укладений того дня мир тривав лише дві доби... Загалом гама кольорів у повісті “Василько Ростиславич” тяжіє до двох виразних домінант: червоного і чорного. У колористиці художніх творів червона барва, барва крові, часто служить пересторогою, символізує своєрідний злам у долі персонажів, віщує лихо. Д. Донцов вважав, що пурпурово-кривава мова барви “здавна була символом панування, війни, життєвої енергії” [7, 68]. Великими майстрами таких художніх деталей були І. Франко, М. Коцюбинський.

Сцена осліплення князя Василька вражає натуралізмом. В. Бірчак не жаліє читача. Автор подає по-справжньому страхітливую картину людської жорстокості. Хоробрий, активний, розумний Ростиславич заважав Святополкові й Давидові Ігоревичу. Тому вони обрали “звичайний” візантійський спосіб зробити небезпечного противника нездатним до подальшої діяльності – осліплення. Важко підійти до вчинку князів-“різоїмців” із моральними

мірками. В. Бірчак не робить спроби прямолінійної оцінки, яка могла б просто зруйнувати художній образ. Але ставлення автора до зображуваного завжди входить у склад цього образу, є конститутивним його моментом [2, 3 14].

Для В. Бірчака важливий пошук сильного героя, вождя. Йдеться не про фізичну міць, бо нею не завжди можна якісно змінити буття. Вагомішою виявляється сила духу. Щоб досягнути це, головний герой мусив опинитися в межовій ситуації, коли неможливо було розв’язати трагічно сплетений життєвий вузол. Князь Василько не боявся смерті як незворотного переходу в матерію. Навпаки, спершу він надавав їй перевагу над каліцтвом. Але велике страждання викликала в його душі думка про те, що добрі заміри, як казала Леся Українка, “не завжди спрощують такі ж добрі наслідки; буває се тоді, коли в самих замірах лежать помилки” [14, 19].

Емоційний діапазон головного героя повісті дуже широкий. Кожному почуттю, яке охоплює його ество, князь віддається всією душею. В. Бірчак психологічно вивірено показує перебування осліпленого князя в неволі. Для владного характеру Ростиславича животіння немічного каліки було нестерпним. З абсурдного для нього становища головний герой шукає виходу через смерть, але обирає життя. Осягнення межовості буття передбачає розуміння того, що між народженням і смертю є величезний простір для пошуку істини. “Істина – це аж ніяк не знання, а спосіб існування: істина є суб’єктивністю або внутрішнім прагненням до вічного майбутнього, яке стає можливим лише через благодать. Така віра неможлива без стрибка в абсурд...” [8, 191]. Зрозуміння сутнісних моментів буття потребує неординарних обставин. Роздуми над цим не є повсякденним актом. Тобто осягнення суті життя є важливою подією в екзистенції будь-якої людини. І кожна особистість прямує до цього своїм власним шляхом. Для князя Василька таким став шлях через насильство над ним, зраду, приниження, фізичне каліцтво. Кризова ситуація, в якій опинився Ростиславич, викликала в його психології зміни, що підкреслюються у творі відповідними образами-символами. Якщо зрячого благословляє на добрі справи Дажбог, то осліпленому Василькові вічною супутницею стає ніч – завжди і всюди. Ніч – символ темного боку людської свідомості, покровителька царства сну, яка має велику владу над усіма смертними, яка навіює сонним істотам спокусу забуття, паралізує волю. У полоні ночі Василько відчуває себе мертвим, вважає, що його буття сягнуло останньої ланки з послідовного сполучення “народження –

життя – смерть”. Здається, що в нього залишилися лише два відчуття: холоду і темряви. “Він у гробі – приходиться на думку, і він [Василько. – С.Н.] здригається увесь, – а таки, яка правдива думка, бо яка є різниця між ним, сліпцем, і мерцем. Одна хіба маленька, що серце, одно бідне серце б’ється ще. Ще стукає в темній груді, як дзвін у громи й темну бурю” [1, II, 68]. Ця метаморфоза настільки страшна для теребовлянського князя, що він вдається до самонегативу. Тут має місце феномен відчуження героя від самого себе. Князь Василько розуміє, що вже ніколи не зможе відчувати повноту власного існування. Спочатку сліпця цілковито опановує страждання, туга за нездійсненими мріями, планами. Лише думка про безсмертну душу потроху тамувала біль. В. Бірчак показує, яку роль у долі людини, що потрапила у безвихідь, здатна відіграти віра в Бога. Молитва допомагає Василькові Ростиславичу вивіститися над своїми муками, подивитися на власне життя збоку, здійснити переоцінку вартостей і виграти найтяжчу битву, з усіх, що були в його житті: перемогти себе! Терпіння “перероджують” князя, але, щоб народитися знову, треба спочатку померти. В. Бірчак обмежується у творі лише візією смерті, переносячи акцент у внутрішній, психологічний сюжет. Каліцтво і полон Василька уможливають його усамітнення. А воно, в свою чергу, допомогло сліпцеві вдатися до інтроспекції, полинути думками туди, де час, як писав Ніцше, “здавався блаженним глумом над миттю, де свобода була необхідністю” [11, 195 – 196]. Тема самогубства стає в повісті В. Бірчака своєрідним “перехідним етапом” до нового світогляду головного героя. Спроба суїциду, як і самі думки князя про це, відповідають ідеї Бірчака змалювати Василька Ростиславича як сильну духом особистість.

Розглядаючи проблему співвідношення життя і смерті, тимчасового і вічного у філософії Г. Сковороди, А. Войтюк зазначав, що для мораліста Сковороди страшнішою була смерть духовна, ніж фізична. Фізичної смерті ніхто не уникає, тому не слід боятися її, “більше того, у певних ситуаціях потрібно йти їй назустріч” [6, 6]. Опинившись у виняткових обставинах, князь Василько “бажає” фізичної смерті – просить Давида вбити його, адже бездіяльність, безпомічність для правителя Теребовлі асоціюється зі смертю духовною. Навіть у своїх монологах-сповідях він вживає слова зі сфери духовного, тужить за “високими задумами”, “ясною ціллю”, “ясним сонечком”, “великим ясним ділом”. Безпомічне тіло каліки, як безповоротно зіпсуте знаряддя праці, стає

тягарем, якого Ростиславич хоче позбутися. Така позиція протагоніста є також цілком відповідною авторській спробі зображення сильного героя. А. Войтюк вважав, що “полюбити” фізичну смерть можна лише подолавши інстинкт самозбереження, що є не тільки в людини, але й у всякої живої істоти. “Боротьба цих двох мотивів у людині вимагає великих душевних сил. Не був вільний від цієї боротьби навіть Христос, коли прохав, щоб чаша ця обминула його, бо ж “дух сильний, а плоть немічна”, до того ж йому було всього 33 роки” [6, 6]. У розквіті духових і фізичних сил спіткало нещастя і теребовлянського володаря. Сутність князеві природи розкривають ще і його помисли в час смертельної небезпеки. Василько думає про свою державу, про заплановані походи. Химерний світ князя-сліпця легко матеріалізується в уяві читача, розкриваючи завісу над таємничим царством Психеї.

Австрійський філософ Л. Вітгенштайн стверджував, що найважливіші для нас аспекти речей приховані за їхньою простотою і буденністю. Ми не можемо щось зауважити, коли весь час маємо його перед очима. Людина зовсім не звертає уваги на справжні підстави своїх досліджень, поки колись саме це впаде їй в око [5, 140]. Ми не помічаємо повітря, поки маємо чим дихати, ми не поклоняємося сонцю, поки воно дає нам своє тепло, світло. Але відсутність життєво необхідного виявляємо відразу ж. Утрапивши зір, князь Василько втратив власний “світ”. Епітет “темний” від того моменту домінує в монологах і діалогах Ростиславича. Осліплений відчужується від середовища, де його так підступно скривдили. Віднині він – інший, чужий серед зрячих. У роздумах героя виявляється його стратифікований душевний стан. Надмірна любов до діяльного життя викликає в сліпого думки про смерть. Його міркування сповнені символічними образами, які свідчать про готовність померти. Саме завдяки символам відбувається осмислення читачем непередметних станів через предметно-пластичні. О. Потєбня у праці “Думка і мова” зазначає, що на слово не можна дивитися як на вираження готової думки. Такий погляд породжує багато суперечностей і помилок стосовно значення мови в душевній економії. Слово є вираженням думки лиш настільки, наскільки служить засобом для її створення. Символізм мови може бути названий її поетичністю, а забуття внутрішньої форми здається нам прозаїчністю слова [12; 22, 29]. Бо якщо смерть є тільки смертю, то з неї не може вийти життя. Отже, те, що ми називаємо смертю, є лише новим сполученням елементів [12, 312]. Спираючись на думку

німецького філософа В. Гумбольдта про те, що “всьяке розуміння є нерозуміння”, тобто зрозуміти іншу людину неможливо, О. Потебня стверджує: “Те що ми називаємо розумінням, є актом особливого роду виникнення думки в нас самих стосовно висловленої іншим думки” [12, 130].

Створені В. Бірчаком поетичні образи змушують читача не стільки розуміти їх, скільки переживати. Трагічний пафос “Василька Ростиславича” контрастує з його життєствердною тональністю. Експресивна лексика виражає ставлення головного героя до почуття безнадії, що полонило його душу після осліплення. Говорячи устами персонажа, письменник мимоволі змушений розкривати глибину власного ества. Аналіз “словесних свідчень” автора у цьому випадку виявляється дуже цікавим. Особливо, коли спертися на монографію одного з найвідоміших французьких філософів і літературознавців ХХ століття Г. Башляра “Вода і марення”. Адже “два порівняних чужих висловлювання [...], якщо вони хоч крайчиком стосуються однієї і тієї ж теми (думки), неминуче вступають у діалогічні відносини між собою” [3, 293]. Отож, Г. Башляр вважав, що стихії – вогонь, повітря, земля і вода – завжди допомагали філософам уявити красу Всесвіту. З іншого боку – ті ж стихії здавна розглядали як чотири види похорону. Один з них – вода, субстанція життя, для амбівалентного марення є ще і субстанцією смерті. Вода, як і дерево, є материнським символом. Коли давні люди клали тлінні останки в лоно дерева, а відтак опускали в воду, вважалося, що таким чином подвоюється сила материнського захисту, “мрець повертається матері, щоб народитися знову” [4, 109]. Плануючи самогубство у творі, митець повинен обрати для свого героя стихію, в якій той мав би померти. Мусить впорядкувати образи смерті, пов’язані з певною стихією, вмотивувати рішення “приреченого” неблаганними обставинами долі. Цікаво, що такий вибір конкретного виду смерті “ніколи не буває продиктований випадковістю, але в кожному разі визначається глибинними психічними особливостями людини” [4, 19]. Чому ж В. Бірчак зупинився на трагічному покликіві води?

Не маючи намірів (і можливості через історичні факти) показувати фізичну смерть героя, письменник максимально наближує його до того стану, за яким нема життя. Цей прийом цілком умотивований: уявне воскресіння героя (з метою переродження) передбачає уявну смерть. Оскільки причиною смерті Ростиславича можна вважати жаль за втраченим, то символіка води як

меланхолізуючої (такої, що викликає смуток) стихії, яка асоціюється зі сльозами, найбільше “підходить” для князя Василька. До того ж, вода – це стихія смерті в розквіті сил (“комплекс Офелії” за Г. Башляром). Цей нюанс суголосний із віком, загальним фізичним розвитком Василька Ростиславича, який, незважаючи ні на що, не може сприймати себе як каліку. Василько “хизується” перед братом Володарем: “Ти думаєш, що зі мною щось сталося? Зі мною зайшли якісь великі зміни?! Помиляєшся! Як я жив, так жию і далі! Задуми та мрії, що ворушили мою грудь, живуть в моїй груді далі! І я не кинув ще думки підбити під ноги Ляхів і Половців. Ні!” [1, II, 180 – 181]. Такий емоційний сплеск пояснюється тим, що людина спроможна витримати біль, страждання, приниження, але свідків того всього стерпіти не може. Однак Василькові не вдається обманути когось, бо ж сам бачить себе “малим човником без керм та весел”. І це ще один образ, який асоціюється з Башляровим “комплексом Харона”, з легендою про смерть як переправу, з образом похорону як відплиття [4, 118], з водою як матерією відчаю.

Вода як субстанційне небуття з’являється в уяві героя повісті “Василько Ростиславич” у рідкому стані, у вигляді снігу і льоду, паралельно з ними існує образ темного лісу, в якому дерево як материнський символ приймає сліпця у свої обійми, позбавивши остогидлого життя. Князь ретельно обігрує подумки ситуації власної смерті: “За двором тягнеться город і сад, а далі річка в високих берегах і темний ліс... Він викрадеться з двору в саму північ, як всі поснуть... Заб’ється в густий сніг і ляже там спочити... Розказують, що така смерть наймиліша: спочатку зимно, а потім зимно переменяється в тепло, гаряч і легку смерть. І ясні милі сни сняться про те, що хто любив найбільше. А не засне – з високого берега провалиться в річку, що певно не замерзла, ще чекає на нього, люба та пригожа. За нею темний ліс, там об дерево розіб’є свою голову, якщо вже замерзла річка. В темнім лісі чекатиме на нього дикий звір, він ліпше серце має, як Давид, і прийме в гості! Як-будь, а все буде ліпше, як тепер!” [1, II, 74].

У поданому фрагменті твору очевидними є майстерно нанесені відтінки, які максимально пом’якшують реалізм смерті. Це і гадка про те, що смерть у снігу (одному із фізичних станів води) є “наймиліша”, і передчуття “милих снів”, і вжиті стосовно потенційної вбивці-річки епітети “люба та пригожа”, і “ліпше серце” дикого звіра, що “прийме в гості”, тобто розірве. Усе це нагадує опис солодкого звільнення, смерті як порятунку.

Задовго до написання цієї повісті А. Чайковський вкладає в уста дідуся дівчини-сироти Олюньки з однойменного твору такі слова: “Смерть страшна лише для людей злих, що суду Божого бояться, а для добрих вона велике добро. Смерть кінчить усі муки, все горе відразу...” [15, 52]. Подібні роздуми “нейтралізують” певною мірою трагедію загибелі дівчини (знову смерть у розквіті сил у воді – “комплекс Офелії” за Г. Башляром).

В. Бірчак талановито добирає систему образів, що мають неабияку силу експресії. Вони дуже тонко передають стан душі людини, що приготувалася померти. Але на те не прийшов ще її час. Тому морок смерті прорізає проміння світлих спогадів, переполовинюючи жах. А це вже напівжах, візія смерті, однак лише візія. Головний герой звертається думками до ясного Дажбога, що є символом оновлення, джерелом світла, яке розсіює темряву навіть у душі сліпого, джерелом життя. Під впливом всемогутнього бога Сонця Море Мороку перетворюється в материнський символ – воду як субстанцію життя: “Ясний Дажбоже! [...] Виїздиш з моря і ллєш проміння на весь світ, проміння за промінням!” [1, II, 72 – 73]. Вода і вогонь здавна вважалися великими прабатьками. Образ Сонця як вогняного світила, що виходить із Моря, часто є об’єктивно панівним. Сонце (вогонь) і Море (вода), як батько і мати, об’єднавши, створюють все решта. Цей “шлюб” є основною умовою безперервного творіння [4; 142, 144]. І в тому, очевидно, виявляється непереможна сила життя: хоча сонце ховається, заливаючи обрій барвою крові, але цей колір – то, крім всього іншого, ще й символ нездоланної жадоби існування.

Вимушена бездіяльність полоненого князя давала йому багато часу для роздумів. Заглиблюючись у власну душу, Василько намагається зрозуміти своє ество. З цього моменту якраз і починається процес самопізнання князя. Інтроспекція, як і самореалізація, вимагають “Іншого” в ролі посередника. “Інший” потрібний як дзеркало душі. За допомогою “Іншого” відбувається перехід від незнання до знання. Рух самопізнання приводить, зрештою, до мудрості, яка виявляється у вмінні відрізнити істинне від хибного. Але передусім, щоб пізнати самого себе, треба пізнати співвідношення “людина – Бог”, пізнати божественне [13, 695]. Роль такого “Іншого” в повісті “Василько Ростиславич” виконує чернець Василь. Саме він прислуговував полоненому сліпцеві. Своєрідний катарсис князевої душі відбувається і завдяки старанням ченця, котрий радить Василькові зрєктися “грішного світу” цілковито: “Видно

не мало заслужив ти в Бога, що зіслав на тебе благодать, облегчив твої муки і світ, той грішний світ, закрив завісою від тебе. За те слава й честь йому. Молися, княже” [1, II, 94]. Однак Ростиславич чинить опір умовлянням, кажучи, що він не злочинець, який на суді зрікається своїх злочинів. Навпаки, він хоче пам’ятати, що доклав зусиль до припинення (хоч і короточасного) міжусобиць, прагнув їхати на чолі всіх військ на боротьбу з половцями, намагався зміцнити свою державу...

Образом князя-жертви Василька, як і багатьма іншими образами, В. Бірчак змушує не просто згадати трагічні сторінки нашої історії, але й збагнути сутність української душі, її безпечність, не завжди виправдану довірливість, нездатність вчитися на власних помилках і поразках. Як кадри на кіноекрані, виникають в пам’яті сліпця картини минулого життя: берег моря, неволя в Ярополка, війна за Галичину. Зимові краєвиди змінюються літніми пейзажами. Спресований у спогадах час озивається до князя Василька устами тих, кого вже нема серед живих. Правитель згадує покійних батька Ростислава та брата Рюрика і ще більше ненавидить “темну ніч”, що перешкодила довершити їхню спільну справу. Скаліченому залишилася лише задума і бездіяльність, що виснажували душу. Але все-таки у його понівеченому тілі відчувається повне напруження волі, негасима віра, самопошвята, любов. Він ще живий і хоче довести це ділом!

Синхронне бачення колишнього і теперішнього, простеження й аналіз їхніх взаємозв’язків стають можливими завдяки концепції анамнезису у творі. Василько Ростиславич думає: “...Його [Василькове. – С.Н.] життя – сон, що снівся і проснівся. Все його життя – неволя. З тої неволі збудили його кріпким, здоровим, на княжому столі в високих задумах – на пару літ... В Білгороді знов заснув. Хоч хто то знає та хто розбере, котре був сон, а що було дійсністю?! Сном був княжий стіл і задуми, виправи...” [1, II, 205 – 206].

Образ справедливого правителя письменник формує з позитивних рис Василька і Володаря Ростиславичів, Володимира Мономаха, частково Олега. Розважними і “прогресивними” князями постають вони у повісті “Василько Ростиславич”. Характери правителів розкриваються значною мірою в діалогах. Автор дає їм можливість самостійно коментувати власні вчинки – і добрі, і лихі. Роль каталізатора, двигуна, який запускає машину переродження психології Василька, відіграє князь Мономах. На стадії покути Ростиславич душею прямує до нього. За повістю

князь Мономах – дипломат. Саме він зумів зібрати всіх князів, щоб “присягнути мир”, йому вдалося переконати Давида Ігоровича, що той не переможе Ростиславичів, бо вони покличуть на допомогу степовиків, через те мир для Давида – найкращий вихід.

І. Крип’якевич відзначав особливу сумлінність і свідомість обов’язку в Мономаха. Цей князь докладав великих зусиль, щоб утримати єдність і могутність держави. Протягом правління Володимира Мономаха авторитет влади зростає знову, як у часи Володимира Великого або Ярослава Мудрого [10, 62 – 63]. У розумінні В. Бірчака образ такого володаря був хоча й не ідеальним, але дуже авторитетним для народу. Задум твору вимагав від письменника зобразити Володимира Мономаха “патріархом Руської землі”, “ідеальним патріотом”, що всіх зорганізовує. Тому В. Бірчак наділяє князя авторитетом, котрий той здобув собі лише через двадцять років після описаних у повісті подій.

Християнська релігія відіграла в княжу добу важливу роль у суспільному житті. Це не ігнорували найперше самі володарі. Як зазначає М. Костомаров, їхнє “державне правління” виявлялося спочатку хіба у збиранні податей. Лише після прийняття християнства церква допомогла об’єднати роз’єднані землі в “державну цілість” завдяки поширенню однакових для всіх земель традицій, моральних норм, понять [9, 213]. Майстри слова, які писали про ті часи не могли оминати проблеми вrostання у свідомість людей нової релігії. У повісті “Василько Ростиславич” В. Бірчак оригінально інтерпретує співіснування у душах русичів християнства і поганства, що були непримиренними ворогами, але мусили взаємно проникнути одне в одне. У суперечливому взаємодоповненні ці дві віри вживалися у свідомості князя Василька. Він вірить у Христа і в Його заступництво, дає золотий ланцюг ігуменові Видубицького монастиря, щоб той згадував князя у своїх молитвах. Ігумен же благословляє Василька на бій. Але в думках Ростиславич ніколи не звертається за допомогою до християнського Бога. Ні в церкві, ні перед присягою миру, ні в полоні у Святополка, ні будучи скаліченим у Давида. Для князя Ісус Христос і Сонце, Дажбог – це єдине ціле, вища Істина, якої так прагла князева жорстока до ворогів і вірна у дружбі, чесна в ділах душа.

Найбільш цілісною натурою у вірі, як і в усіх його вчинках, у повісті проступає Володимир Мономах. Він вважає, що головними у житті чоловіка повинні бути “молитва, піст і боротьба з невірними половцями”. Мономах на всяку

справу просить Божого благословення, в його гридниці частим гостем буває єпископ. Намагаючись злучити всіх князів у одне, Мономах каже: “...Господь, могучий Пан життя і смерті, терпить нам наші прогріхи, хоч ті сягають вище наших глав. Чому ж і нам не простити дрібних провин братам?” [1, I, 95 – 96].

Висновки. “Василька Ростиславича” В. Бірчак написав у час значної мобілізації моральних і фізичних зусиль українського народу. Письменник зробив усе можливе, щоб донести до читача ідеї налагодження державного життя, зобразити суспільну перспективу. Автор задекларував у повісті свої погляди на проблему рушійної сили в суспільстві, відводячи провідне місце сильній особистості; оригінально проінтерпретував антитезу життя – смерть. Нового звучання набула у творах письменника тема згубності вбивства з помсти. У процесі розкриття внутрішнього світу персонажів повістей В. Бірчак розробляв теми самогубства і покути, які наснажив життєствердною ідеєю. Проаналізований історичний образ князя-жертви становить важливу складову авторської моделі національного володаря. Ця модель є надзвичайно актуальною для культури поневоленого народу.

1. Бірчак В. *Василько Ростиславич: Історична повість з XI віку*. – Берлін, 1923. – I ч. – 253 с.; II ч. – 239 с.

2. Бахтін М. *Висловлювання як одиниця мовленнєвого спілкування // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки XX ст.* / За ред. М. Зубрицької. – Львів: Літопис, 1996. – С. 310 – 317.

3. Бахтін М. *Естетика словесного творчства*. – Москва, 1979. – 415 с.

4. Башляр Г. *Вода и грезы: Опыт о воображении матери*. – Москва, 1998. – 268 с.

5. Вітгенштайн Л. *Tractatus Logico-Philosophicus: Філософські дослідження*. – К.: Основи, 1995. – 311 с.

6. Войтюк А. *Біблія – символічний світ Григорія Сковороди*. – Трускавець: Франкова криниця, 1994. – 15 с.

7. Донцов Д. *Дві літератури нашої доби: [Репринт]*. – Торонто: Гомін України, 1958 / Львів, 1991. – 295 с.

8. *Енциклопедія постмодернізму / За ред. Ч. Вінквіста і В. Тейлора*. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2003. – 503 с.

9. Костомаров Н. *Исторические произведения. Автобиография*. – К.: Издат-во при Киевском ун-те, 1990. – 736 с.

10. Крип’якевич І. *Історія України*. – Львів: Світ, 1990. – 516 с.

ПРОЕКТУВАННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ МАШИНОБУДІВНОГО ПРОФІЛЮ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

11. Ніцше Ф. Так казав Заратустра; Жадання влади. – К.: Основи, Дніпро, 1993. – 415 с.

12. Потебня А. Теоретическая поэтика. – Москва, 1990. – 343 с.

13. Роменець В., Маноха І. Історія психології ХХ століття. – К.: Либідь, 1998. – 992 с.

14. Українка Леся. “Не так ті вороги, як добрії люди” // Українка Леся. Зібрання творів: У 12-ти томах. – К.: Наукова думка, 1977. – Т. 8. – С. 19 – 25.

15. Чайковський А. Олюнька: Повість // Чайковський А. Повісті. – Львів: Каменяр, 1989. – С. 11 – 131.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2015

УДК 377.3:005.337.2:519.876.5:621

Дмитро Айстраханов, кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник, докторант
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, м. Київ

ПРОЕКТУВАННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ МАШИНОБУДІВНОГО ПРОФІЛЮ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

У статті наведено методiku проектування змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників машинобудівного профілю на основі моделі змісту професійної підготовки та моделі професійної компетентності кваліфікованих робітників машинобудівного профілю.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна компетентність, модель, методика, проектування.

Літ. 5.

Дмитрий Айстраханов, кандидат физико-математических наук, старший научный сотрудник, докторант
Института профессионально-технического образования НАПН Украины, г. Киев

ПРОЕКТИРОВАНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ РАБОЧИХ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНОГО ПРОФИЛЯ НА ОСНОВЕ КОМПЕТЕНТНОСНОГО ПОДХОДА

В статье приведена методика проектирования содержания профессиональной подготовки квалифицированных рабочих машиностроительного профиля на основе модели содержания профессиональной подготовки и модели профессиональной компетентности квалифицированных рабочих машиностроительного профиля.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессиональная компетентность, модель, методика, проектирование.

Dmytro Aystrakhanov, Ph.D. (Physics and Mathematics), Senior Researcher, Doctoral
Institute of Vocational Education of NAPS of Ukraine, Kyiv

DESIGNING THE CONTENT OF TRAINING SKILLED WORKERS ENGINEERING PROFILE BASED ON THE COMPETENCY APPROACH

In this paper the method of designing the content of training skilled workers engineering profile based content model training and model professional competence of skilled workers engineering profile.

Keywords: professional training, professional competence, a model, methodology, design.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасне машинобудування України являє собою розвинуту інфраструктуру, що налічує понад 10000 підприємств різної форми власності та секторальної приналежності, продукція якої має забезпечувати ефективне функціонування вітчизняної економіки та гідно представляти її на світовому ринку. На даний час, на жаль, у динаміці розвитку галузі превалюють негативні тенденції, які мають як об'єктивний, так і

суб'єктивний характер. Одна з них – нестача кваліфікованих робітничих кадрів для машинобудівних підприємств, про що свідчать дані Державної служби зайнятості України та Державної служби статистики України. Професійно-технічна освіта і є тим ключовим елементом у підготовці робітничих кадрів, який зобов'язаний своєчасно та повною мірою вирішувати поставлені часом завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Починаючи з 2004 року по 2014 рік в Україні за